

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
Sygn. akt P 4/16
BAS-WPTK-754/16

Warszawa, dnia 23 lutego 2017 r.

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY KAN C E L A R I A	
wpl. dnia	23. 02. 2017
L.dz.	L. zał. ....

Trybunał Konstytucyjny

Na podstawie art. 69 ust. 2 w związku z art. 42 pkt 3 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. poz. 2072), w imieniu Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przedkładam wyjaśnienia w sprawie pytania prawnego Sądu Rejonowego w Chorzowie Wydział VII Karny z 17 grudnia 2015 r. (sygn. akt P 4/16), jednocześnie wnosząc o stwierdzenie, że art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 396) w zakresie, w jakim stanowi, że przepisów rozdziału IX ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, nie stosuje się do kar prawomocnie orzeczonych przed dniem wejścia w życie tej ustawy, **jest zgodny** z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

Ponadto wnoszę o **umorzenie postępowania** w pozostałym zakresie na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym.

Uzasadnienie

I. Przedmiot kontroli

Pytaniem prawnym z 17 grudnia 2015 r. (sygn. akt P 4/16) Sąd Rejonowy w Chorzowie Wydział VII Karny (dalej: pytający sąd, SR w Chorzowie) zakwestionował zgodność art. 19 ust. 1 i ust. 2 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 396; dalej: ustawa zmieniająca, u.z.) z art. 2, art. 32 ust. 1, art. 42 ust. 2, art. 45 ust. 1 oraz art. 78 Konstytucji.

Zaskarżone przepisy stanowią: „Przepisów rozdziału IX ustawy, o której mowa w art. 1 [ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. Nr 88, poz. 553 ze zm.; dalej: k.k. – uwaga własna], w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, nie stosuje się do kar prawomocnie orzeczonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, chyba że zachodzi potrzeba orzeczenia kary łącznej w związku z prawomocnym skazaniem po dniu wejścia w życie niniejszej ustawy” (art. 19 ust. 1 u.z.); „Jeżeli prawomocnie orzeczona przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy kara łączna jest wyższa niż górna granica wymiaru kary łącznej określona w ustawie, o której mowa w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, wymierzona karę łączną obniża się do górnej granicy wymiaru kary łącznej określonej w ustawie, o której mowa w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą” (art. 19 ust. 2 u.z.).

II. Stan faktyczny i prawny sprawy

1. Treść uzasadnienia pytania prawnego pozwala na zrekonstruowanie następującego stanu faktycznego i prawnego sprawy zawisłej przed pytającym sądem.

Sąd Rejonowy w Chorzowie ma rozstrzygnąć wyrokiem łącznym o karze łącznej skazanego M. B (dalej: M.B.). Skazany M.B. wystąpił o wydanie wyroku łącznego wnioskiem z maja 2013 r. skierowanym do pytającego sądu. Sprawa kary łącznej była następnie rozpoznawana przez Sąd Okręgowy w Ł., a później Sąd Rejonowy w Ł. Wreszcie postanowieniem z października 2014 r. Sąd Rejonowy

w Ł. przekazał sprawę pytającemu sądowi jako właściwemu. Z uwagi na konieczność skompletowania akt pytający sąd nie zdołał wydać wyroku łącznego do 30 czerwca 2015 r., tzn. w okresie przed wejściem w życie ustawy zmieniającej.

Pytający sąd powziął wątpliwości co do zgodności z Konstytucją jednego z przepisów ustawy zmieniającej, którą z dniem 1 lipca 2015 r. dokonano obszernej nowelizacji prawa karnego materialnego. Nowe rozwiązania prawne dotyczą m.in. modelu orzekania kary łącznej, zasad naprawienia szkody, systematyki środków karnych, stosowania środków probacyjnych i zabezpieczających. Zagadnienie przedstawione w pytaniu prawnym dotyczy art. 19 u.z., który jest przepisem intertemporalnym wyznaczającym reguły stosowania znowelizowanych przepisów rozdziału IX k.k. („Zbieg przestępstw oraz łączenie kar i środków karnych”).

Regulacje wprowadzone ustawą nowelizującą pozwalają m.in. na połączenie węzłem kary łącznej kar (tego samego rodzaju albo podlegających łączeniu na podstawie przepisów prawa) za wszystkie popełnione przez sprawcę przestępstwa, a nie, jak w stanie prawnym sprzed nowelizacji, wyłącznie kar orzeczonych za przestępstwa popełnione w okresie przed zapadnięciem prawomocnego wyroku, co do któregośkolwiek z nich. Ponadto, w aktualnie obowiązującym stanie prawnym, w sytuacji łączenia kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania oraz bez takiego zawieszenia w karę łączną bezwzględnie pozbawienia wolności, sąd ma obowiązek przeliczyć wymiar kary orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, przyjmując, że miesiąc kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania równa się 15 dniom kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania. Jak wynika z powyższego, rozwiązania przyjęte ustawą zmieniającą można w pewnym zakresie uznać za korzystniejsze – względem poprzednio obowiązujących – dla skazanego.

Pytający sąd następująco zaprezentował wpływ wejścia w życie ustawy zmieniającej oraz zawartej w art. 19 ust. 1 tej ustawy normy intertemporalnej na rozstrzygnięcie w przedmiocie kary łącznej, które ma wydać.

Orzekając na podstawie stanu prawnego sprzed wejścia w życie omawianej nowelizacji pytający sąd mógłby połączyć kary wydane wyrokami: Sądu Rejonowego w Ł. z grudnia 2011 r. (sygn. akt), Sądu Rejonowego w C z kwietnia 2012 r. (sygn. akt), Sądu Rejonowego w Ł. z kwietnia 2012 r. (sygn. akt

), Sądu Rejonowego w C... z marca 2013 r. sygn. akt ...
). Pytający sąd wskazuje, że łącząc kary orzeczone tymi wyrokami mógłby „wymierzyć karę w granicach od 4 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności do 8 lat i 4 miesięcy pozbawienia wolności. Natomiast „łącząc kary według ustawy w nowym brzmieniu [...] mógłby połączyć dodatkowo karę orzeczoną wyrokiem Sądu Rejonowego ... w Ł. ... z dnia września 2010 r. o sygn. ... i orzec karę łączną w granicach od 4 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności do 7 lat i 2 miesięcy pozbawiania wolności, albowiem wówczas ustalając «widelki kary łącznej» bierze się pod uwagę kary jednostkowe i łączne” (pytanie prawne, s. 3).

W uzasadnieniu pytania prawnego wskazano ponadto, że: „Bez względu na to, czy stosując stare, czy nowe zasady łączenia kar Sąd w niniejszej sprawie byłby zobowiązany do połączenia kar wyroków [...] o sygn. ... i [...] o sygn. ..., które to kary są aktualnie karami z warunkowym zawieszeniem ich wykonania, co w wypadku zastosowania nowych regulacji prawnych wpłynęłoby w oczywisty sposób na wymiar orzeczonej kary łącznej ze względu na treść art. 89 § 1b k.k., zgodnie z którym miesiąc kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania jest równy 15 dniom kary pozbawienia wolności [...] nowe zasady orzekania kary łącznej są dla skazanego korzystniejsze (względniejsze). Po pierwsze, maksymalny wymiar orzeczonej kary łącznej jest niższy. Po drugie, orzekając zgodnie z ustawą w nowym brzmieniu połączono by pięć, a nie cztery kary pozbawienia wolności [...] w wypadku zastosowania ustawy w starym brzmieniu kara 6 miesięcy pozbawienia wolności z wyroku o sygn. ... podlegałaby odrębnemu wykonaniu”. Niedopuszczalność połączenia ostatniej z wymienionych kar na podstawie „starych” przepisów sprawia, że nawet orzeczenie przez pytający sąd kary łącznej w najniższym dopuszczalnym wymiarze, tj. 4 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności, czyni orzekanie na podstawie stanu prawnego sprzed wejścia w życie ustawy zmieniającej mniej korzystnym dla skazanego. Kara 6 miesięcy pozbawienia wolności musiałaby bowiem zostać wykonana odrębnie, przez co realny czas pozbawienia skazanego wolności wyniósłby 5 lat.

III. Zarzuty pytającego sądu

Pytający sąd wskazuje, że wszystkie kary, które ma objąć wydanym przez siebie wyrokiem łącznym, uprawomocniły się przed 1 lipca 2015 r. i tym samym zgodnie z dyspozycją art. 19 ust. 1 u.z. ma obowiązek wymierzenia kary łącznej na zasadach sprzed wejścia w życie ustawy zmieniającej. Przeprowadzona symulacja potencjalnych rozstrzygnięć, które SR w C. . . . mógłby wydać wobec skazanego M.B. w obu porównywanych stanach prawnych wiedzie go do jednoznacznego wniosku, iż rozwiązania przyjęte ustawą zmieniającą są względniejsze dla skazanego. Konstatacja, że o niedopuszczalności zastosowania przepisów względniejszych dla sprawcy, w myśl zaskarżonych regulacji, przesądza wyłącznie data uprawomocnienia się kar, które mają zostać połączone, każe postawić pytającemu sądowi zarzuty niekonstytucyjności, w tym przede wszystkim naruszenia zasady równości (art. 32 ust. 1 Konstytucji). Zdaniem SR w Chorzowie „nie ma żadnego usprawiedliwienia dla odstępstwa od zasady równości przy orzekaniu o karze łącznej, albowiem nie sposób uznać za cechę relewantną uzasadniającą różnicowanie sytuacji prawnej skazanych dat wydawania wyroków” (pytanie prawne, s. 2).

Jak wspomniano, naruszenie zasady równości (a także związanych z nią zasad sprawiedliwości społecznej i demokratycznego państwa prawa) jest centralnym i wiodącym zarzutem postawionym przez pytający sąd. Dodatkowo wskazuje on także na uchybienie przez zaskarżone regulacje standardom prawa do obrony (art. 42 ust. 2), prawa do sądu (art. 45 ust. 1) oraz prawa do zaskarżania rozstrzygnięć wydanych w pierwszej instancji (art. 78 Konstytucji). Źródłem owego naruszenia ma być niejasne sformułowanie zaskarżonych przepisów, a przez to utrudnienie sądowi ewentualnego dostosowania – na podstawie art. 4 § 2 k.k. – kary łącznej wymierzonej na podstawie „starego” porządku prawnego do aktualnie obowiązującego maksymalnego wymiaru tej kary. Przy braku czytelnych reguł w tym zakresie uszczerbku doznaje prawo skazanego do skutecznego zaskarżenia takiego wyroku. Pytający sąd zauważa, że „na podstawie art. 19 ust. 1 ustawy nowelizującej nie może zastosować przepisów kodeksu karnego w nowym brzmieniu i może co najwyżej dostosować karę do górnych widełek kary łącznej orzeczonej według ustawy w nowym brzmieniu w oparciu o art. 4 § 2 k.k.”. Przepis ten stanowi: „Jeżeli według nowej ustawy za czyn objęty wyrokiem nie można orzec kary w wysokości

kary orzeczonej, wymierzoną karę obniża się do wysokości najsurowszej kary możliwej do orzeczenia na podstawie nowej ustawy”. Jednakże, w ocenie pytającego sądu: „Ustawodawca nie wymaga by sąd porównywał wpływ nowych uregulowań dotyczących kary łącznej na sytuację faktyczną skazanego [...] Bez wprowadzenia jasnych reguł porównywania dwóch stanów prawnych rozstrzygnięcia sądu nabierają charakteru dowolności”.

Z kolei zarzut naruszenia art. 2 Konstytucji pytający sąd uzasadnia tradycją „unormowania problemów intertemporalnych w materialnym prawie karnym przez ustanowienie zasady stosowania ustawy nowej, jako w założeniu bardziej racjonalnej i dostosowanej do potrzeb społecznych, z jednoczesnym wprowadzeniem wyjątku na rzecz stosowania ustawy obowiązującej poprzednio, w tym w dacie popełnienia czynu, gdyby ta była względniejsza dla sprawcy. Późniejsza zmiana stanu prawnego nie powinna bowiem wywoływać niekorzystnych skutków dla sprawcy czynu, co z kolei wynika z zasady lojalności Państwa wobec obywateli”.

Pytający sąd wskazuje wreszcie, że obok naruszenia zasady równości uszczerbku doznaje także materialnoprawny aspekt zasady demokratycznego państwa prawnego wyrażonej w art. 2 Konstytucji, przez co „zakwestionowana norma jest niesprawiedliwa *per se*”. Odwołując się do wprowadzonej ustawą zmieniającą regulacji art. 89 § 1b nakazującej przeliczyć na potrzeby orzekania kary łącznej pozbawienia wolności okres orzeczonej kary jednostkowej pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania (miesiąc kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszaniem – 15 dni takiej kary bez warunkowego zawieszenia jej wykonania), SR w Chorzowie stwierdza: „Odmowa stosowania wobec niektórych sprawców tej zmienionej oceny skutków prawnych faktycznego wykonania kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszanej [...] na podstawie arbitralnych kryteriów, jawi się jako niesprawiedliwa i niezgodna z art. 2 Konstytucji”.

IV. Analiza formalnoprawna

1. Pytanie prawne jest sformalizowanym środkiem inicjowania kontroli konstytucyjności. Zgodnie z art. 193 Konstytucji każdy sąd może przedstawić Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, jeżeli od odpowiedzi na to pytanie zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem.

Wskazane przepisy konstytuują trzy przesłanki (podmiotową, przedmiotową i funkcjonalną), których łączne spełnienie jest niezbędne do rozpoznania pytania prawnego przez Trybunał Konstytucyjny. Przesłanka podmiotowa tworzy wymóg, aby z pytaniem prawnym wystąpił sąd, rozumiany jako organ sprawujący – obok trybunałów – władzę sądowniczą (art. 10 ust. 2 *in fine* Konstytucji; zob. uwagi na temat rozumienia pojęcia sądu w świetle art. 193 Konstytucji: M. Wiącek, *Pytanie prawne sądu do Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2011, s. 61 i n.). Przesłanka przedmiotowa nakazuje, aby przedmiotem kontroli Trybunału Konstytucyjnego w postępowaniu inicjowanym pytaniem prawnym była wyłącznie ocena zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą. Wreszcie, przesłanka funkcjonalna zakłada, że wystąpienie z pytaniem prawnym jest uzasadnione tylko wówczas, gdy od odpowiedzi na nie zależy rozstrzygnięcie konkretnej sprawy toczącej się przed sądem (zob. np. postanowienia TK z: 29 marca 2000 r., sygn. akt P 13/99; 10 października 2000 r., sygn. akt P 10/00; 27 kwietnia 2004 r., sygn. akt P 16/03; 6 lutego 2007 r., sygn. akt P 33/06; 27 lipca 2016 r., sygn. akt P 134/15).

2. Nie ulega wątpliwości, że pytanie prawne leżące u podstaw niniejszej sprawy spełnia dwie pierwsze z wymienionych przesłanek. Natomiast w odniesieniu do przesłanki funkcjonalnej w orzecznictwie Trybunału podkreśla się, że zależność między odpowiedzią na pytanie prawne a rozstrzygnięciem sprawy powinna być oparta na odpowiedniej relacji między treścią kwestionowanego przepisu i stanem faktycznym sprawy, w związku z którą przedstawiono pytanie prawne. Pytanie prawne może być podniesione wyłącznie na tle konkretnej sprawy, a jego przedmiot może stanowić jedynie przepis prawa, który ma bezpośredni związek z toczącym się postępowaniem (por. postanowienie TK z 10 października 2000 r., sygn. akt P 10/00). Tym samym przedmiotem pytania prawnego może być wyłącznie ten przepis, który musi być zastosowany przez sąd w toczącym się postępowaniu i w oparciu o który sąd jest zobowiązany wydać stosowne orzeczenie, a więc który będzie stanowił podstawę rozstrzygnięcia (por. postanowienia TK z: 27 lutego 2008 r., sygn. akt P 31/06; 4 października 2010 r., sygn. akt P 12/08 oraz 19 października 2011 r., sygn. akt P 42/10). W drodze pytań prawnych mogą podlegać ocenie Trybunału „te regulacje prawne, które będą wykorzystane (stosowane) w trakcie postępowania sądowego i które mogą doprowadzić organ

sądowy do wydania na ich podstawie aktu stosowania prawa (orzeczenia). Mogą to być zarówno przepisy (normy) prawa proceduralnego, wyrażające tryb danego postępowania, jak i przepisy (normy) prawa materialnego, na podstawie których możliwa jest ocena stanów faktycznych. Wreszcie mogą to być przepisy (normy) kompetencyjne i ustrojowe” (postanowienie TK z 20 października 2010 r., sygn. akt P 37/09).

Odpowiedź na pytanie prawne powinna być sądowi niezbędna do prawidłowego rozstrzygnięcia toczącej się przed nim sprawy, a owa zależność powinna być wskazana i uzasadniona przez sąd. Tym samym pytający sąd musi dokładnie uargumentować, dlaczego rozstrzygnięcie toczącej się przed nim sprawy nie jest możliwe bez wydania orzeczenia przez Trybunał (por. postanowienia TK z: 22 października 2007 r., sygn. akt P 24/07; 4 października 2010 r., sygn. akt P 12/08; 20 października 2010 r., sygn. akt P 37/09; 19 października 2016 r., sygn. akt P 10/15). W konsekwencji przedmiotem pytania prawnego może być tylko ten przepis, którego ewentualne wyeliminowanie z porządku prawnego w wyniku orzeczenia Trybunału wywrze bezpośredni wpływ na sposób rozstrzygnięcia sprawy, na kanwie której przedstawiono pytanie prawne (por. postanowienia TK z: 15 maja 2007 r., sygn. akt P 13/06 oraz 20 października 2010 r., sygn. akt P 37/09). Musi zatem zachodzić relewantna i ścisła relacja między odpowiedzią na pytanie prawne a rozstrzygnięciem sprawy przez sąd, czyli między treścią kwestionowanego przepisu a stanem faktycznym sprawy, w związku z którą zostało postawione pytanie prawne (por. postanowienia TK z: 27 kwietnia 2004 r., sygn. akt P 16/03; 22 października 2007 r., sygn. akt P 24/07; 3 marca 2009 r., sygn. akt P 63/08 oraz 20 października 2010 r., sygn. akt P 37/09).

3. Pytający sąd zakwestionował dwie jednostki redakcyjne składające się na art. 19 u.z., t.j. ust. 1 i ust. 2 tego artykułu. Wymaga zatem zauważenia, że norma prawna zawarta w art. 19 ust. 2 u.z. nakazuje obniżyć wymiar kary łącznej prawomocnie orzeczonej przed wejściem w życie ustawy zmieniającej do górnej granicy kary łącznej wyznaczonej przez znowelizowane przepisy, jeżeli orzeczona wcześniej kara łączna przekraczała swoim wymiarem granice obowiązujące od 1 lipca 2015 r. Ze stanu faktycznego sprawy zawisłej przed pytającym sądem nie wynika jednak, aby stanął on przed koniecznością zastosowania art. 19 ust. 2 u.z. Przed 1 lipca 2015 r. nie orzeczono bowiem prawomocnie kary łącznej wobec

skazanego M.B. w związku z czym pytający sąd nie może rozstrzygnąć, czy wymiar tejże kary należy dostosować do realiów normatywnych obowiązujących od 1 lipca 2015 r.

W odniesieniu do art. 19 ust. 2 u.z. nie doszło zatem do zaktualizowania się przesłanki funkcjonalnej pytania prawnego. Wypowiedź Trybunału w przedmiocie konstytucyjności tego przepisu nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy zawisłej przed pytającym sądem, ponieważ ze względu na jej okoliczności faktyczne (rozstrzygnięcia zapadłe wobec skazanego M.B.) przepis ten nie mógłby zostać zastosowany przez pytający sąd.

W świetle powyższego zasadny jest wniosek o **umorzenie postępowania** – na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. poz. 2072; dalej: ustawa o TK) – w części obejmującej kontrolę art. 19 ust. 2 u.z., ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

4. Gdy idzie o zarzut naruszenia art. 42 ust. 2, art. 45 ust. 1 oraz art. 78 Konstytucji należy podkreślić kilka odrębnych okoliczności, które zdaniem Sejmu przesądzą o niedopuszczalności jego merytorycznego rozpoznania.

Po pierwsze, pytający sąd wiąże powyższe wzorce konstytucyjne ze stosowaniem art. 4 § 2 k.k. („Sąd [...] na podstawie art. 19 ust. 1 ustawy nowelizującej nie może zastosować przepisów kodeksu karnego w nowym brzmieniu i może co najwyżej dostosować karę do górnych widełek kary łącznej orzeczonej według ustawy w nowym brzmieniu w oparciu o art. 4 § 2 k.k.”). Wydaje się, że wywody pytającego sądu zmierzają do wykazania, że ustawodawca nie uregulował wystarczająco precyzyjnie kwestii dostosowywania wymiaru kary łącznej orzeczonej na podstawie przepisów sprzed zmiany normatywnej do wysokości analogicznej kary przewidzianej w nowym stanie prawnym. Tego rodzaju zarzut winien być zatem skierowany pod adresem właśnie art. 4 § 2 k.k. Tymczasem pytający sąd zaskarżył jedynie art. 19 ustawy zmieniającej przy czym zakres obowiązywania ust. 1 tego przepisu, który realnie znajdzie zastosowanie w przedmiotowym postępowaniu nie budzi wątpliwości interpretacyjnych pytającego sądu.

Po drugie, nawet gdyby przyjąć, że postawione zarzuty wiążą się ściśle z zawartością normatywną art. 19 ust. 1 u.z., to ich charakter nie koresponduje

z wymogami formalnymi zarzutów, które mogą zostać rozpoznane przez Trybunał Konstytucyjny w trybie pytania prawnego.

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego wskazuje się, że jeżeli sąd orzekający poweźmie wątpliwości natury konstytucyjnej co do przepisu, który ma być przesłanką rozstrzygnięcia, powinien w pierwszej kolejności dążyć do ich usunięcia w drodze znanych nauce prawa reguł interpretacyjnych i kolizyjnych, w szczególności – jeżeli jest to możliwe – w drodze wykładni zgodnej z Konstytucją (zob. postanowienia TK z: 14 stycznia 2009 r., sygn. akt P 13/07; 27 marca 2009 r. akt P 10/09; 8 lipca 2013 r., sygn. akt P 11/11). Rozumowanie to jest szczególnie aktualne, gdy w pytaniu prawnym sąd powołuje zarzut naruszenia zasady określoności przepisów (zob. postanowienie TK z 27 kwietnia 2004 r., sygn. akt P 16/03). Podstawowym sposobem eliminowania wieloznaczności norm prawnych jest wykładnia sądowa, którą sąd powinien przeprowadzić przed zwróceniem się do Trybunału i co powinno znaleźć odzwierciedlenie w uzasadnieniu pytania prawnego. W świetle art. 193 Konstytucji pytanie prawne nie może być traktowane jako środek służący do usuwania wątpliwości co do interpretacji stosowanych przez sąd przepisów (zob. np. postanowienie TK z 12 lutego 2008 r., sygn. akt P 62/07).

Wypada odnotować, że w doktrynie prawa oraz orzecznictwie sądowym wskazuje się na dopuszczalność zastosowania art. 4 § 2 k.k. („Jeżeli według nowej ustawy za czyn objęty wyrokiem nie można orzec kary w wysokości kary orzeczonej, wymierzoną karę obniża się do wysokości najsurowszej kary możliwej do orzeczenia na podstawie nowej ustawy”) w tych sytuacjach, w których sąd ma orzec o karze łącznej na podstawie przepisów w „starym” brzmieniu. Jak zauważa W. Wróbel: „[W]ydając po 1 lipca 2015 r. wyrok łączny, obejmujący kary prawomocnie orzeczone przed tą datą, należy tak orzekać karę łączną, by jej rozmiar nie przekroczył górnej granicy takiej kary, którą w odniesieniu do kary łącznej orzekanej na podstawie tych samych kar podlegających łączeniu, przewiduje Kodeks karny w nowym brzmieniu. Różnica ta może się w szczególności ujawnić w przypadku łączenia kar orzeczonych z warunkowym zawieszeniem ich wykonania. Z uwagi na mechanizm redukcji przewidziany w nowym art. 89 § 1b k.k., górna granica wymiaru kary łącznej może być niższa niż ta sama granica ustalana w oparciu o regulacje obowiązujące do 1 lipca 2015 r. Choć więc mechanizm redukcji kary łącznej przewidziany w art. 19 ust. 2 ustawy nowelizującej nie obejmuje części przypadków, w których albo wyrok łączny uprawomocnił się dopiero po 1 lipca 2015 r., albo został dopiero wydany po tej

dacie w warunkach określonych w art. 19 ust. 1 *in principio* ustawy nowelizującej, to nie można mówić w tym wypadku o luce prawnej, bowiem do wyroków tych znajdzie zastosowanie art. 4 § 2 k.k.” (W. Wróbel, *Aktualne problemy intertemporalne okresu przejściowego po wejściu w życie ustawy z 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw. Część 1*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015, z. 3, s. 75; por. wyrok Sądu Najwyższego (dalej: SN) z 9 marca 2016 r., sygn. akt V KK 452/15; postanowienie SN z 13 listopada 2015 r., sygn. akt III KK 393/15).

Mając powyższe na uwadze, trzeba podkreślić, że pytający sąd nie przedstawił szczegółowych rozważań w tym względzie poprzestając na wyrażeniu wątpliwości co do wystarczającej precyzji kwestionowanych przepisów. W szczególności brak w uzasadnieniu pytania prawnego ustaleń odnoszących się do możliwości dokonania wykładni kwestionowanych przepisów w taki sposób, aby pełniej zrealizować wartości i standardy konstytucyjne.

Po trzecie, co częściowo wiąże się z wymogami opisanymi wyżej, pytanie prawne w omawianym zakresie pozbawione jest należytego uzasadnienia. W ustabilizowanym orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego podkreśla się, że uzasadnienie pytania prawnego powinno być wyczerpujące, a sformułowane zarzuty powinny zostać poparte stosownymi do ich charakteru dowodami (zob. np. postanowienie TK z 8 lipca 2013 r., sygn. akt P 11/11). W ocenie Sejmu uzasadnienie naruszenia przez zakwestionowane przepisy omawianych postanowień ustawy zasadniczej jest nazbyt lakoniczne. Pytający sąd jedynie zasygnalizował możliwość wpływu kwestionowanego mechanizmu na prawo do zaskarżania wyroków wydawanych w pierwszej instancji oraz prawo do skutecznej obrony. W szczególności pytający sąd nie skonfrontował ze sobą zawartości normatywnej przedmiotu oraz wzorców kontroli w sposób jednoznacznie wskazujący, że przywołane przez niego przepisy Konstytucji pozwalają na ocenę w ich świetle normy intertemporalnej wyrażonej w art. 19 ustawy zmieniającej.

Wszystkie przywołane wyżej okoliczności przesądzają zdaniem Sejmu o braku przesłanek do merytorycznego rozpoznania przez sąd konstytucyjny omawianych zarzutów, co nakazuje postawić wniosek o **umorzenie postępowania** – na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy o TK – w części obejmującej kontrolę art. 19 ust. 1 u.z. z art. 42 ust. 2, art. 45 ust. 1 oraz art. 78 Konstytucji, ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

5. Odrębnego odniesienia się wymaga uczynienie przez pytający sąd wzorcem kontroli w niniejszym postępowaniu art. 2 Konstytucji („Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej”). Uzasadnienie pytania prawnego w tym zakresie wykazuje bowiem pewne deficyty. Wymieniony przepis ustawy zasadniczej stał się podstawą kilku wypowiedzi zawartych w treści pytania prawnego.

Po pierwsze, pytający sąd uzasadniając zarzut niezgodności art. 19 u.z. z art. 32 ust. 1 Konstytucji, konkluduje swój wywód: „[T]akie rozwiązanie prawne, jakie zaproponowano w art. 19 ustawy nowelizującej stoi w oczywistej sprzeczności z zasadą sprawiedliwości społecznej i kłóci się z zasadą demokratycznego państwa prawnego wyrażoną w art. 2 Konstytucji” (pytanie prawne, s. 4).

Po drugie, odwołano się do technicznych („respektowanie wymogów określoności, jasności, niesprzeczności”) oraz aksjologicznych („zgodność z wartościami demokratycznego państwa prawa”) aspektów zasady demokratycznego państwa prawnego. W tym kontekście pytający sąd zwrócił „szczególną uwagę” na wspomnianą już „tradycję” stosowania zasady działania prawa nowego w obszarze prawa karnego materialnego. Odstępstwo od tej zasady na gruncie zaskarżonych przepisów stanowić ma o naruszeniu „zasady lojalności” oraz wiedzie pytający sąd do stwierdzenia, że: „Przepis art. 19 ust. 1 ustawy nowelizacyjnej z tą zasadą zrywa w sposób radykalny, co osłabia zaufanie do Państwa oraz poziom bezpieczeństwa prawnego, tj. obie wartości, które podlegają ochronie na gruncie art. 2 Konstytucji”.

Po trzecie, pytający sąd „rozważa pytanie”, czy zaskarżona regulacja naruszając zasadę równości, nie jest także „niesprawiedliwa *per se*”, konkludując, że istotnie wyłączenie – w odniesieniu do skazanych znajdujących się w takiej sytuacji jak M.B., którego sprawę rozpoznaje pytający sąd – stosowania przepisów dotyczących kary łącznej w brzmieniu nadanym ustawą zmieniającą jawi się jako niesprawiedliwe i niezgodne z art. 2 Konstytucji.

W ocenie Sejmu uzasadnienie zarzutu niezgodności kwestionowanego przepisu z art. 2 Konstytucji nie spełnia ustawowych wymogów, precyzowanych także w dotychczasowej judykaturze sądu konstytucyjnego. W pierwszej kolejności należy zauważyć, że pytający sąd przywołał art. 2 Konstytucji (wynikające z niego zasady szczegółowe) nieprecyzyjnie i niejednolicie. Uzasadnienie pytania prawnego

dotyczy zarówno wyrażonej *expressis verbis* w omawianym przepisie zasady sprawiedliwości społecznej, jak i dekodowanej z treści art. 2 Konstytucji „zasady lojalności”.

Jak stwierdził Trybunał Konstytucyjny: „Zarzut niezgodności przepisu stanowiącego przedmiot zaskarżenia z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą powinien być poparty przytoczeniem argumentów podważających domniemanie konstytucyjności przepisu. Pytanie prawne, w którym przedstawiający je sąd ograniczyłby się do wyrażenia przekonania o niezgodności zaskarżonego przepisu z Konstytucją, a tym bardziej tylko ogólnie powołał się na istniejące w tej kwestii wątpliwości, nie mogłoby być rozpoznane przez Trybunał Konstytucyjny” (wyrok TK z 8 września 2005 r., sygn. akt P 17/04).

W szczególności pytający sąd nie doprecyzował, w jaki sposób konstytucyjnie zakotwiczona jest ekspektatywa każdorazowego stosowania „ustawy nowej” w wypadku nowelizacji przepisów prawa karnego materialnego.

W świetle powyższego za znajdujące należyte rozwinięcie w argumentacji można uznać zatem wyłącznie zarzuty skierowane wobec naruszenia zasady sprawiedliwości społecznej, odpowiadające treściowo uwagom o naruszeniu zasady równości („[Z]a materialną niesprawiedliwością kwestionowanej normy przemawia po pierwsze wzmiankowany już wyżej fakt zróżnicowanego traktowania sprawców stosownie do daty orzekania przez sądy wymierzające wyroki jednostkowe, czego nie sposób uznać za cechę relewantną uzasadniającą zróżnicowanie” – pytanie prawne, s. 5).

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego przyjmuje się natomiast, że w odniesieniu do nakazu równego traktowania równych, „zasada sprawiedliwości społecznej pokrywa się z zasadą równości, będącą jej konkretyzacją. *Prima facie* nie ulega zatem wątpliwości, że naruszenie zasady równości jest równoznaczne z naruszeniem zasady sprawiedliwości społecznej w analizowanym obszarze. Należy jednak uznać, iż w razie sformułowania zarzutu niezgodności określonej regulacji prawnej z ustawą zasadniczą, związanego z nieuzasadnionym zróżnicowaniem sytuacji prawnej podmiotów podobnych, jako wzorzec kontroli powinna zostać wskazana zasada równości, a nie zasada sprawiedliwości społecznej, która – ze względu na regułę *lex specialis derogat legi generali* – nie stanowi wówczas odpowiedniego kryterium oceny konstytucyjności kwestionowanej regulacji. Powołanie w takiej sytuacji jako wzorca kontroli zasady sprawiedliwości społecznej

proceeding to the conclusion that the given legal provision does not violate the principle of constitutional law. Reservations regarding the constitutionality of provisions providing for unequal treatment of equals should be verified only in the context of the principle of equality [...]” (wyrok TK z 12 lipca 2012 r., sygn. akt P 24/10).

W wyroku z 8 czerwca 2016 r. (sygn. akt K 37/13) Trybunał odwołując się do wcześniejszych judykatów stwierdził, że „w orzecznictwie Trybunału co do zasady przyjmuje się pogląd o zbędności orzekania o naruszeniu zasady sprawiedliwości społecznej w sytuacji, gdy jako wzorce kontroli wskazywane są przepisy Konstytucji formułujące zasadę równości, zaś argumentacja przedstawiona na poparcie obu zarzutów się powtarza (jest zbieżna) lub podmiot inicjujący postępowanie przed Trybunałem nie powołał odrębnych, dodatkowych argumentów świadczących o samoistnym (tj. niezależnym od sprzeczności z zasadą równości) naruszeniu zasady sprawiedliwości społecznej”.

Różne są natomiast formuły orzecznicze przyjmowane przez Trybunał w omawianym kontekście względem art. 2 Konstytucji jako wzorca kontroli. Trybunał umarzał postępowanie w tym zakresie ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku (zob. wyroki TK z: 21 września 2009 r., sygn. akt P 46/08; 12 lipca 2012 r., sygn. akt P 24/10), umarzał postępowanie ze względu na zbędność wydania wyroku (wyrok TK z 18 grudnia 2008 r., sygn. akt P 16/07), jak również stwierdzał nieadekwatność *in casu* art. 2 Konstytucji jako wzorca kontroli (wyrok TK z 8 czerwca 2016 r., sygn. akt K 37/13).

Mając na uwadze zaprezentowane wyżej ustalenia sądu konstytucyjnego, Sejm uznaje za właściwe postawienie wniosku o **umorzenie postępowania** w części obejmującej zgodność z zasadą sprawiedliwości wyrażoną w art. 2 Konstytucji ze względu na zbędność wydania wyroku, natomiast w pozostałym zakresie, w jakim przywołano art. 2 Konstytucji ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

6. Pytanie prawne jest konkretnym środkiem kontroli konstytucyjności, toteż przedmiot zaskarżenia musi pozostawać w związku z okolicznościami sprawy, na kanwie której wystąpiono do Trybunału Konstytucyjnego. Artykuł 19 ust. 1 u.z. wyraża dwie normy prawne. Po pierwsze, stanowi, że przepisów rozdziału IX k.k., w brzmieniu nadanym ustawą zmieniającą, nie stosuje się do kar prawomocnie orzeczonych przed dniem wejścia w życie tejże. Po drugie, dopuszcza stosowanie przepisów w nowym brzmieniu do kar prawomocnie orzeczonych przed

ich wejściem w życie, jeżeli – poza owymi karami – węzłem kary łącznej ma być połączona również kara orzeczona prawomocnie po wejściu w życie omawianej nowelizacji. W stanie faktycznym sprawy rozpoznawanej przez pytający sąd w grę wchodzi zastosowanie wyłącznie pierwszej z opisanych norm prawnych, co powinno znaleźć odzwierciedlenie w opisie przedmiotu trybunalskiej kontroli.

7. Podsumowując, Sejm ustosunkuje się do zgodności art. 19 ust. 1 u.z. w zakresie, w jakim stanowi, że przepisów rozdziału IX k.k. w brzmieniu nadanym ustawą zmieniającą nie stosuje się do kar prawomocnie orzeczonych przed dniem wejścia w życie ustawy zmieniającej, z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

Ponadto należy wniesić o **umorzenie postępowania** na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 3 ustawy o TK w części obejmującej kontrolę art. 19 ust. 1 ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z zasadą sprawiedliwości społecznej wyrażoną w art. 2 Konstytucji, ze względu na zbędność wydania wyroku oraz na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy o TK w pozostałym zakresie, ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

V. Wzorzec kontroli

Artykuł 32 ust. 1 Konstytucji stanowi: „Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne”. Zgodnie z ugruntowanym orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego zasada równości wobec prawa nakazuje identyczne traktowanie wszystkich adresatów norm prawnych znajdujących się w takiej samej lub podobnej sytuacji prawnie relewantnej. Z zasady tej wynika zatem nakaz równego (jednakowego) traktowania wszystkich adresatów norm prawnych charakteryzujących się w takim samym stopniu tą samą, relewantną cechą, co oznacza zarówno zakaz dyskryminowania, jak i faworyzowania takich osób. Ustalenie naruszenia w konkretnym stanie faktycznym zasady równości musi być poprzedzone ustaleniem kręgu adresatów budzącej wątpliwości normy prawnej oraz wskazania tych elementów określających ich sytuację, które są prawnie relewantne (zob. wyroki TK z: 29 maja 2001 r., sygn. akt K 5/01; 14 lipca 2004 r., sygn. akt SK 8/03; 5 kwietnia 2011 r., sygn. akt P 6/10).

Z zasady równości nie można jednak wyprowadzić bezwzględnego obowiązku ustawodawcy identycznego traktowania w każdej sytuacji wszystkich podmiotów,

którym można przypisać cechę relewantną (zob. orzeczenie TK z 18 marca 1997 r., sygn. akt K 15/96.). Trybunał wielokrotnie zwracał uwagę, że nierówne traktowanie podmiotów podobnych nie musi oznaczać dyskryminacji lub uprzywilejowania, a w konsekwencji – niezgodności z art. 32 Konstytucji. Wszelkie odstępstwo od nakazu równego traktowania podmiotów podobnych musi mieć charakter wyjątkowy i zawsze być odpowiednio uargumentowane.

Po pierwsze, zróżnicowanie musi pozostawać w bezpośrednim związku z celem i zasadniczą treścią przepisów, w których zawarta jest kontrolowana norma, oraz służyć realizacji tego celu i treści. Innymi słowy, zróżnicowania nie można dokonać według dowolnie ustalonego kryterium (zob. orzeczenie TK z 12 grudnia 1994 r., sygn. akt K 3/94). Po drugie, waga interesu, któremu ma służyć różnicowanie sytuacji adresatów normy, musi pozostawać w odpowiedniej proporcji do wagi interesów, które zostaną naruszone w wyniku nierównego potraktowania podmiotów podobnych. Po trzecie, argumenty przemawiające za zróżnicowaniem muszą pozostawać w związku z innymi wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi, uzasadniającymi odmienne traktowanie podmiotów podobnych (zob. np. wyroki TK z: 9 czerwca 1998 r., sygn. akt K 28/97; 28 marca 2007 r., sygn. akt K 40/04; 7 listopada 2007 r., sygn. akt K 18/06; 1 kwietnia 2008 r., sygn. akt SK 77/06; 18 lipca 2008 r., sygn. akt P 27/07; 18 listopada 2008 r., sygn. akt P 47/07).

Dopiero brak przekonujących argumentów powoduje, że regulacja różnicująca reżim prawny podmiotów czy też sytuacji „podobnych” nabiera charakteru niekonstytucyjnej dyskryminacji bądź uprzywilejowania (zob. np. wyrok TK z 3 kwietnia 2008 r., sygn. akt K 6/05).

VI. Analiza merytoryczna

1. Ustawa zmieniająca była, jak określił to projektodawca, największą od czasów uchwalenia ich w 1997 roku nowelizacją przepisów materialnych prawa karnego (zob. uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2393/VII kad.; dalej: projekt ustawy zmieniającej). Jak wspomniano, nowe rozwiązania prawne dotyczą m.in. modelu orzekania kary łącznej, zasad naprawienia szkody, systematyki środków karnych, stosowania środków probacyjnych i zabezpieczających.

Zmiany dotyczące orzekania kary łącznej i wydawania wyroku łącznego motywowano ujawnionymi w orzecznictwie sądowym, w tym zwłaszcza w orzeczeniach wydawanych przez Sąd Najwyższy w procedurze inicjowanej przekazanymi do rozstrzygnięcia zagadnieniami prawnymi, „poważnymi trudnościami, jakie mają orzekające sądy z określeniem podstaw do wymiaru kary łącznej, zwłaszcza w trybie wyroku łącznego”.

Skala i charakter zaproponowanych zmian pozwoliły przedstawicielom doktryny prawa na sformułowanie poglądu o przyjęciu „nowego modelu orzekania kary łącznej” (zob. P. Kardas, *Jeden czy dwa modele wymiaru kary łącznej? O paradoksach nowej regulacji kary łącznej*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 11, s. 6 wraz z przywołanym tam piśmiennictwem).

Do podstawowych zmian w zakresie orzekania kary łącznej należy zaliczyć następujące rozwiązania.

Po pierwsze, w zmienionej treści art. 85 k.k. pominięto warunek nieprzedzielenia pozostających w zbiegu przestępstw chociażby nieprawomocnym wyrokiem co do któregośkolwiek z nich.

Po drugie, podstawą wymiaru kary łącznej mogą być wymierzone i podlegające wykonaniu w całości lub w części: kary jednostkowe lub kary łączne wymierzone za pozostające w zbiegu przestępstwa, a nie jak dotychczas wyłącznie kary jednostkowe. Na gruncie znowelizowanych przepisów może być ona orzekana na podstawie m.in.: a) dwóch lub więcej kar jednostkowych wymierzonych za pozostające w zbiegu przestępstwa; b) kary jednostkowej i kary łącznej orzeczonych za pozostające w zbiegu przestępstwa; c) dwóch lub więcej kar łącznych orzeczonych za pozostające w zbiegu przestępstwa; d) dwóch lub więcej kar jednostkowych oraz dwóch lub więcej kar łącznych orzeczonych za pozostające w zbiegu przestępstwa.

Po trzecie, kary łącznej nie orzeka się na podstawie kar niepodlegających wykonaniu. Węzłem kary łącznej nie można zatem objąć kar już wykonanych albo niepodlegających wykonaniu z innych powodów; brak natomiast przeszkód by połączyć kary jednostkowe lub kary łączne wykonane w części.

Po czwarte, jeżeli po rozpoczęciu, a przed zakończeniem wykonywania kary lub kary łącznej sprawca popełnił przestępstwo, za które orzeczono karę tego samego rodzaju lub inną podlegającą łączeniu, orzeczona kara nie podlega łączeniu z karą odbywaną w czasie popełnienia czynu.

Po piąte, ustawodawca określił dyrektywy wymierzania kary łącznej, wskazując, że orzekając karę łączną, sąd bierze pod uwagę przede wszystkim cele zapobiegawcze i wychowawcze, które kara ma osiągnąć w stosunku do skazanego, a także potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa.

Po szóste, zmodyfikowano regulacje dotyczące wymiaru i górnej granicy kary łącznej (art. 86 k.k.).

Po siódme, co szczególnie istotne w realiach niniejszej sprawy, w razie skazania za zbiegające się przestępstwa na kary pozbawienia wolności i ograniczenia wolności sąd wymierza karę łączną pozbawienia wolności, przyjmując, że miesiąc ograniczenia wolności równa się 15 dniom pozbawienia wolności.

2. Zaskarżony art. 19 ust. 1 u.z. jest przepisem intertemporalnym wprowadzającym szczególne, względem obowiązujących w k.k., zasady prawa karnego międzyczasowego. Zgodnie bowiem z art. 4 § 1 k.k. jeżeli w czasie orzekania obowiązuje ustawa inna niż w czasie popełnienia przestępstwa, stosuje się ustawę nową, jednakże należy stosować ustawę obowiązującą poprzednio, jeżeli jest względniejsza dla sprawcy.

W pierwszej kolejności należy zatem ocenić, czy zgodnie z tym, co sugeruje pytający sąd, art. 19 ust. 1 u.z. wyłącza zastosowanie kodeksowych reguł kolizyjnych i tym samym wyklucza wydanie przez pytający sąd rozstrzygnięcia na podstawie przepisów o karze łącznej w brzmieniu nadanym ustawą nowelizującą. Punktem wyjścia takiej oceny musi być natomiast zdekodowanie zawartości normatywnej art. 4 § 1 k.k. i odpowiedź na pytanie, czy w zakresie wymienionego w tym przepisie „orzekania” mieści się również wydawanie rozstrzygnięć w przedmiocie kary łącznej. Na powyższe należy odpowiedzieć twierdząco. Kara łączna jest bowiem instytucją prawa karnego materialnego, unormowaną w kodeksie karnym. Ustawodawca nie zawęził natomiast zakresu zastosowania art. 4 § 1 k.k. do orzekania o odpowiedzialności karnej, wyłączając poza obręb hipotezy tego przepisu rozstrzygnięć zapadających już po wydaniu prawomocnego wyroku skazującego. Mając na uwadze powyższe w doktrynie prawa wskazuje się, że co do zasady jest dopuszczalne stosowanie art. 4 § 1 k.k. do orzekania o karze łącznej w wyroku łącznym w zakresie przesłanek oraz sposobu orzekania owej kary (zob. K.J. Leżak, *Orzekania kary łącznej w wyroku łącznym na podstawie art. 89 § 1 k.k. a stosowanie art. 4 § 1 k.k. Uwagi na marginesie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 czerwca*

2011 r., IV KK 1159/11, „Ius Novum” 2012, nr 4, s. 33; por. m.in. W. Wróbel, *Zmiana normatywna i zasady intertemporalne w prawie karnym*, Zakamycze 2003, s. 674 i n.; uchwała SN wydana w składzie 7 sędziów z 28 listopada 2013 r., sygn. akt I KZP 13/13; wyroki SN z: 17 lipca 2014 r., sygn. akt V KK 211/14; 7 listopada 2014 r., sygn. akt II KK 284/14; 9 stycznia 2015 r., sygn. akt IV KK 224/14; postanowienie SN z 19 stycznia 2017 r., sygn. akt I KZP 13/16).

W dalszej kolejności należy ustalić, w jakiej relacji pozostają względem siebie art. 4 § 1 k.k. oraz art. 19 ust. 1 u.z. Analiza jednoznacznego brzmienia zaskarżonego przepisu nakazuje przyjąć, że ustawodawca wprowadził szczególną regułę intertemporalną w zakresie orzekania o karze łącznej, której węzłem należy objąć kary orzeczone prawomocnymi wyrokami wydanymi przed wejściem w życie zmian wprowadzonych ustawą zmieniającą a art. 19 ust. 1 u.z. jest *lex specialis* wobec art. 4 § 1 k.k. Pogląd ten jest jednolicie przyjęty w doktrynie prawa oraz orzecznictwie sądowym (zob. m.in. J. Majewski, *Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015*, komentarz do art. 19 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, LEX/el. 2015, nr 480547, teza 2; W. Wróbel [w:] *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, red. W. Wróbel, Kraków 2015, s. 912; wyrok SN z 9 marca 2016 r., sygn. akt V KK 452/15; postanowienie SN z 23 marca 2016 r., sygn. akt IV KK 70/16; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 27 kwietnia 2016 r., sygn. akt II AKa 49/16; wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 31 maja 2016 r., sygn. akt II AKz 124/16).

Podsumowując należy stwierdzić, że w przypadku, gdy wszystkie kary podlegające łączeniu zostały orzeczone prawomocnie przed 1 lipca 2015 r. (tak jako to ma miejsce w przedmiotowej sprawie), podstawą orzekania w wyroku łącznym kary łącznej jest Kodeks karny w brzmieniu obowiązującym przed 1 lipca 2015 r., choćby nawet nowe przepisy mogły prowadzić do korzystniejszego dla sprawcy rozstrzygnięcia. Tym samym pytający sąd trafnie odczytał kontekst normatywny kwestionowanej regulacji.

3. Namysłu wymaga także zakres konstytucyjnych ram swobody ustawodawcy w zakresie kształtowania reguł czasowego obowiązywania prawa. Na płaszczyźnie przepisów prawa karnego materialnego chodzi w szczególności o ocenę konstytucyjnego umocowania wyrażonego w art. 4 § 1 k.k. zakazu wstecznego działania ustawy surowszej (*lex severior retro non agit*) oraz nakazu wstecznego

działania ustawy względniejszej (*lex mitior retro agit*), przy czym w realiach niniejszego postępowania należy skupić się na drugiej z wymienionych dyrektyw, tj. nakazie wstecznego działania ustawy względniejszej.

Na marginesie należy odnotować, że nakaz stosowania ustawy względniejszej (*lex mitior retro agit*) został także wysłowiony w art. 15 ust. 1 zdanie 3 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych otwartego do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167; dalej: MPPOP; Pakt) stanowi: „Jeżeli po popełnieniu przestępstwa ustanowiona zostanie przez ustawę kara łagodniejsza za takie przestępstwo, przestępca będzie miał prawo z tego korzystać”. Natomiast zgodnie z art. 7 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284; dalej: Konwencja): „Nikt nie może być uznany za winnego popełnienia czynu polegającego na działaniu lub zaniechaniu działania, który według prawa wewnętrznego lub międzynarodowego nie stanowił czynu zagrożonego karą w czasie jego popełnienia. Nie będzie również wymierzona kara surowsza od tej, którą można było wymierzyć w czasie, gdy czyn zagrożony karą został popełniony”. Artykuł 7 ust. 1 zdanie 2 Konwencji wyraża zatem jedynie zakaz wstecznego działania ustawy surowszej (*lex severior retro non agit*).

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego brak jednoznacznego stanowiska, co do konstytucyjnego statusu zasady *lex mitior retro agit*.

Przedmiotem analiz w tym zakresie był przede wszystkim art. 42 ust. 1 Konstytucji („Odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto dopuścił się czynu zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia. Zasada ta nie stoi na przeszkodzie ukaraniu za czyn, który w czasie jego popełnienia stanowił przestępstwo w myśl prawa międzynarodowego”).

Dotychczasowe orzecznictwo Trybunału stanowi jednolicie, że wśród zasad szczegółowych wywodzonych z art. 42 ust. 1 Konstytucji brak nakazu stosowania ustawy względniejszej.

W wyroku TK z 10 lipca 2000 r. (sygn. akt SK 21/99), wyraźnie stwierdzono, iż „zasada *lex mitior agit* [pisownia oryginalna – uwaga własna] nie stanowi zasady rangi konstytucyjnej” i podkreślono, że ustrojodawca zrezygnował „z nadania zasadzie *lex mitior agit* rangi konstytucyjnej”. W ocenie Trybunału Konstytucyjnego, wyrażonej w tym judykacie, wskazana zasada ma rangę ustawową, bowiem normuje

ją art. 4 § 1 k.k. Taki sam pogląd został wyrażony w postanowieniu z 15 kwietnia 2008 r. (sygn. akt Ts 138/07), gdzie Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że zasada *lex mitior agit* „nie ma charakteru konstytucyjnego – nie można jej wyprowadzić ani z art. 42 ust. 1 Konstytucji, ani z art. 2 Konstytucji. Jest to przede wszystkim zasada o charakterze ustawowym, wynikająca z art. 4 ust. [powinno być: § – uwaga własna] 1 k.k.”.

Analogiczne stanowisko jest wyrażane w doktrynie prawa (zob. np. B. Kunicka-Michalska [w:] *Kodeks karny – część ogólna. Komentarz*, red. G. Rejman, Warszawa 1999, s. 232, która wywodzi, że: „Zasada stosowania ustawy względniejszej jest w Polsce zasadą Kodeksu karnego, nie nadano jej natomiast rangi konstytucyjnej”, wskazując w szczególności, że źródłem tej zasady nie może być art. 42 ust. 1 Konstytucji, z którego wynika zakaz „stosowania ustawy surowszej wydanej już po popełnieniu czynu zabronionego”, nie zaś nakaz „stosowania ustawy względniejszej”; zob. także m.in. A. Grześkowiak [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2012, s. 52).

Wymaga jednak zauważenia, że chociaż w swoim orzecznictwie Trybunał wykluczył dopuszczalność wywodzenia zasady *lex mitior agit* z art. 42 ust. 1 Konstytucji, to istnieją wypowiedzi sądu konstytucyjnego sugerujące jej konstytucyjne zakotwiczenie.

W tym miejscu należy odwołać się do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 31 stycznia 2005 r. (sygn. akt P 9/04), w którym w pierwszej kolejności ustalono, że zasada *lex mitior* unormowana jest na poziomie ustawowym, w tym w art. 4 § 1 k.k., zaś Konstytucja wyraża zasadę *lex poenalis retro non agit* (zakaz stosowania ustawy surowszej wydanej już po popełnieniu czynu zabronionego). Jednocześnie jednak krytycznie odniesiono się do prezentowanego w piśmiennictwie karnistycznym stanowiska jakoby zasada *lex mitior* (nakaz stosowania ustawy względniejszej) była „jedynie zasadą kodeksową, nieposiadającą rangi konstytucyjnej”. Taką interpretację uznano „za nadmiernie uproszczone, literalne pojmowanie treści art. 2 Konstytucji”.

Jak podsumował Trybunał: „Mając na uwadze treść art. 2 Konstytucji, ujmowanego w kontekście podstawowych wartości konstytucyjnych, a także treść art. 15 ust. 1 zdania trzeciego MPPOiP, [...] przyjąć należy, że nakaz stosowania ustawy względniejszej stanowi też konsekwencję wskazanych jako wzorce kontroli ponadustawowych aktów prawnych [w tym art. 2 Konstytucji – uwaga własna].

Nie można więc przyjąć, że nakaz stosowania ustawy względniejszej funkcjonuje wyłącznie we wspomnianych kodeksach [w tym w art. 4 § 1 k.k. – uwaga własna]”.

Poważne wątpliwości budzi natomiast teza o przyjęciu się cytowanego poglądu w nowszym orzecznictwie Trybunału (por. wyrok SA w Krakowie z 27 kwietnia 2016 r., sygn. akt II AKa 49/16, w którym stwierdzono, że brak podstaw do formułowania zarzutu niekonstytucyjności wobec art. 19 ust. 1 u.z. ze względu na uchybienie przez ten przepis zasadzie *lex mitior*, a stanowisko Trybunału wyrażone w sprawie o sygn. akt P 9/04 uznano za „odosobnione i zakwestionowane w późniejszych rozstrzygnięciach tego organu”). W tym miejscu należy przywołać wyrok Trybunału z 12 maja 2015 r. (sygn. akt SK 62/13). Problem rozstrzygany przez Trybunał dotyczył konstytucyjności przepisu intertemporalnego nakazującego stosowanie nowych, surowszych zasad postępowania ze skazanymi niewywiązującymi się z obowiązków orzeczonych w ramach kary ograniczenia wolności. Przepisy (art. 65 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. Nr 90, poz. 557 ze zm.) obowiązujące w dacie orzekania kary ograniczenia wolności przewidywały bowiem, że uchylenie się od odbywania kary ograniczania wolności powoduje jej zamianę na zastępczą karę grzywny. Po nowelizacji zastępcza kara grzywny została zastąpiona karą pozbawienia wolności, a zatem sankcją surowszą. Trybunał rozpoznał wspomnianym wyrokiem trzy połączone skargi konstytucyjne, z czego w dwóch podniesiono zarzut „naruszenia konstytucyjnej zasady *lex benignior* (zasady stosowania prawa względniejszego dla sprawcy) stanowiącej fundamentalną zasadę prawa represyjnego, w tym również prawa karnego wykonawczego (w zakresie w jakim dotyczy ono orzekania o karze, zatem jego instytucji materialnoprawnych, bez względu na to czy instytucje te zostały ulokowane w kodeksie karnym, czy też karnym wykonawczym)”.

Trzeba zatem podkreślić, że Trybunał Konstytucyjny stwierdzając niezgodność zaskarżonej regulacji z Konstytucją oparł się na odmiennych od przyjętych przez skarżących założeniach. Przede wszystkim stwierdził, że: „Na płaszczyźnie konstytucyjnej brak jest uregulowania, które nawiązywałoby do reguły intertemporalnej wysłowionej w art. 15 ust. 1 Paktu, art. 7 ust. 1 Konwencji oraz w art. 4 § 1 k.k. Do rangi zasady konstytucyjnej podniesiona jest zatem jedynie zasada *nullum crimen, nulla poena sine lege*, gwarantowana na płaszczyźnie ustawowej przez art. 1 k.k. [...] zasada *lex severior retro non agit, lex mitior retro agit*

zapisana jest jedynie na płaszczyźnie ustawowej, w odniesieniu do odpowiedzialności *stricte* karnej w art. 4 § 1 k.k.". Przyjął natomiast, że zakwestionowane rozwiązanie narusza wywodzoną z art. 42 ust. 1 Konstytucji zasadę *nulla poena sine lege*, nakazując stosowanie zastępczej kary pozbawienia wolności, która to kara nie była wcześniej – w tym kontekście – „znana ustawie”.

Powyższa wypowiedź została co prawda sformułowana w części uzasadnienia wyroku obejmującej analizę art. 42 ust. 1 Konstytucji, jednakże przedstawiony Trybunałowi zarzut zasadzał się na wywiedzeniu zasady *lex mitior* nie tylko z tego przepisu, ale również z art. 2 Konstytucji.

Także w doktrynie prawa brak jednolitości co do dopuszczalności wywodzenia nakazu stosowania prawa względniejszego z norm rangi konstytucyjnej. Jak już była o tym mowa, można spotkać się z poglądem wykluczającym tego rodzaju interpretację. Przedstawiciele doktryny dopuszczający jednak taką możliwość upatrują źródła zasady *lex mitior* np. w art. 31 ust. 3 (zasada proporcjonalności) – zob. R. Zawłocki [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Komentarz do art. 1–31. Komentarz Online*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, wyd. 3/2015, komentarz do art. 4, teza 10; W. Wróbel, *Zmiana normatywna...*, s. 483).

Trzeba jednak zauważyć, że pogląd o konstytucyjnym charakterze zasady *lex mitior* nie implikuje uznania, że owa zasada ma charakter bezwzględny i winna być jednolicie stosowana niezależnie od charakteru instytucji prawa karnego regulowanej konkurującymi treściowo przepisami.

4. W doktrynie prawa i orzecznictwie dominuje pogląd, zgodnie z którym orzekanie wyrokiem łącznym o karze łącznej afirmuje interes procesowy skarżącego. Innymi słowy, wymierzenie kary łącznej w wyroku łącznym nie powinno pociągać za sobą skutków mniej korzystnych od tych, jakie wpływają dla skazanego z wykonania poszczególnych kar podlegających połączeniu (zob. np. wyroki SN z: 1 sierpnia 2007 r., sygn. akt IV KK 195/07; 19 marca 2008 r., sygn. akt IV KK 45/08; 26 marca 2009 r., sygn. akt IV KK 69/09; 11 marca 2010 r., sygn. akt V KK 364/09; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEX/el. 2003, nr 70432; komentarz do art. 569, teza 3).

Powyższe musi zatem rzutować na ocenę dopuszczalności odstąpienia przez ustawodawcę od reguły wyrażonej w art. 4 § 1 k.k. Warto w tym miejscu odwołać się do poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy w uchwale wydanej przez pełny skład

Izby Karnej z 11 stycznia 1999 r., w której stwierdzono, że zasada „*lex mitior agit*, w swej klasycznej postaci dotyczy sytuacji, kiedy wprowadza się w życie regulacje, które przewidują możliwość orzeczenia wobec sprawcy surowszych konsekwencji karnych od tych, które grożą sprawcy przy uwzględnieniu stanu prawnego obowiązującego w chwili popełnienia czynu zabronionego. Odnosi się ona zatem w pierwszym rzędzie do orzekania w przedmiocie prawnokarnych konsekwencji popełnionego przestępstwa”. Wypada zatem podkreślić, że orzekanie wyrokiem łącznym odrywa się od samego przestępstwa i wymaga dokonania ustaleń i ocen na innej płaszczyźnie, aniżeli ma to miejsce w wypadku karnoprawnego wartościowania czynu sprawcy. Innymi słowy kara łączna wymierzona w wyroku łącznym nie jest tożsama z karą orzecaną za popełnienie przestępstwa. W tym zakresie wyrok łączny istotnie różni się od innych rozstrzygnięć, które mogą zapadać w zmienionym stanie prawnym i wymagają uwzględnienia omawianej reguły kolizyjnej, a które prowadzą do pogorszenia sytuacji prawnej skazanego. Przykładowo można tu wymienić orzekanie o odpowiedzialności karnej i wymierzenie kary za popełnione przestępstwo albo też podejmowane po zakończeniu fazy jurysdykcyjnej postępowania karnego decyzji o orzeczeniu środka zabezpieczającego lub określenia zastępczej kary grzywny w związku z uchylaniem się skazanego od wykonywania kary ograniczenia wolności (zob. cytowana uchwała SN z 11 stycznia 1999 r. wraz z przywołanym tam orzecznictwem)

Podsumowując należy stwierdzić, że teza o konstytucyjnym źródle zasady *lex mitior agit* jest kontrowersyjna i nieoparta dostatecznie klarownym i ustabilizowanym orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego. Co więcej, nawet zajęcie aprobowanego stanowiska w tej kwestii nie przesądza, że zasada ta ma charakter absolutny a ustawodawca nie jest w żadnym wypadku legitymowany do odstąpienia od niej.

5. Gdy idzie o ocenę zaskarżonych regulacji przez pryzmat zasady równości Sejm pragnie podkreślić następujące okoliczności.

Po pierwsze, w niniejszym postępowaniu nie mamy do czynienia z przepisem, który wprowadzając nowe mniej korzystne rozwiązania wstecznie pogarszałby sytuację prawną skazanego. Artykuł 19 ust. 1 u.z. petryfikuje jedynie poprzednio obowiązujące zasady orzekania kary łącznej w odniesieniu do kar orzeczonych prawomocnie przed 1 lipca 2015 r.

Należy zauważyć, że zmiany dokonane ustawą nowelizującą dotyczyły nie tylko zasad orzekania kary łącznej, ale dotyczyły także zasad i wymiaru kar jednostkowych za przestępstwa. Ustawodawca m.in. zlikwidował możliwości warunkowego zawieszenia kary ograniczenia wolności; obniżył górną granicę kary pozbawienia wolności, której wykonanie można warunkowo zawiesić (z dwóch lat do jednego roku); wykluczył możliwość warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności, jeżeli sprawca w czasie popełnienia przestępstwa był skazany na karę pozbawienia wolności; dopuścił stosowanie sankcji zamiennej grzywny albo kary ograniczenia wolności zamiast kary pozbawienia wolności nieprzekraczającej 8 lat. W tym stanie rzeczy przyjęte przez ustawodawcę kryterium stosowania „ustawy nowej” nie jawi się jako nieracjonalne. Łączeniu podlegają wszak kary wymierzone w stanie prawnym charakteryzującym się pewnymi odmiennościami także w odniesieniu do przepisów regulujących zasady i środki karania.

Po drugie, w doktrynie prawa zauważa się, że kształt normy intertemporalnej zawartej w art. 19 ust. 1 u.z. koresponduje z przyjętym paradygmatem orzekania kary łącznej. Jak już wskazywano, ustawodawca zrezygnował z dyrektywy pierwszego wyroku, za pomocą której dochodziło do wyznaczenia w ramach wielości przestępstw danego sprawcy zbiegu przestępstw (art. 85 k.k. w brzmieniu obowiązującym do 30 czerwca 2015 r. stanowił, że: „Jeżeli sprawca popełnił dwa lub więcej przestępstw, zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregokolwiek z tych przestępstw i wymierzono za nie kary tego samego rodzaju albo inne podlegające łączeniu, sąd orzeka karę łączną, biorąc za podstawę kary z osobna wymierzone za zbiegające się przestępstwa). W to miejsce wprowadzono przesłankę pozytywną odwołującą się do prawomocnie orzeczonych kar (art. 85 § 1 i 2 k.k.) oraz negatywną, związaną z wykonywaniem kary (art. 85 § 3 k.k.). W tym kontekście zwraca się uwagę, że nakaz stosowania przepisów rozdziału IX k.k. w brzmieniu obowiązującym do 30 czerwca 2015 r. do wydawania wyroku łącznego obejmującego kary, które uprawomocniły się przed tą datą wydaje się racjonalny – „trudno bowiem rozciągać działanie przepisów wyznaczających nowe przesłanki orzekania kary łącznej, które uzależniają jej zastosowanie od prawomocności kar, na te przypadki, kiedy do tego uprawomocnienia doszło, zanim jeszcze aktualne przepisy nabrały mocy” (M. Sławiński, *Intertemporalne zagadnienia nowelizacji przepisów o karze łącznej. Wybrane problemy w kontekście art. 19 ustawy nowelizującej z 20 lutego 2015 r.*, „Palestra” 2015, nr 7-8, s. 151).

Po trzecie, nawiązując do braku przesłanek dla stwierdzenia konstytucyjnego umocowania zasady *lex mitior*, należy zaznaczyć, że nie wydaje się uprawnione wywodzenie gwarancji tożsamy z tą zasadą z art. 32 Konstytucji (zasada równości). „Z zakazu różnicowania sytuacji prawnej adresatów norm prawnych w oparciu o dyskryminujące kryteria, nie wynika nakaz rozszerzania zakresu obowiązywania nowej regulacji prawnej na sytuacje prawne wcześniej ukształtowane. Zasada równości nie oznacza zakazu zmian stanu prawnego *pro futuro*. Z każdą taką zmianą stanu prawnego wiąże się zróżnicowanie stanu prawnego, obowiązującego przed i po wejściu w życie nowej regulacji prawnej” (wyrok TK z 21 czerwca 2000 r., sygn. akt K 2/99). Zdaniem Sejmu w niniejszej sprawie o wcześniejszym ukształtowaniu sytuacji prawnej skazanego M.B. świadczy uprawomocnienie się wszystkich wydanych wobec niego wyroków przed 1 lipca 2015 r.

Podsumowując tę część rozważań, Sejm wyraża pogląd, iż daty uprawomocnienia się wyroków, w których orzeczone kary jednostkowe, mogą zostać uznane za relewantne kryterium różnicujące sytuację prawną osób w stosunku do których ma zostać – wyrokiem łącznym – orzeczona kara łączna.

Trybunał Konstytucyjny podkreśla ponadto w swoim orzecznictwie, że każda zmiana przepisów dotyczących statusu prawnego jednostki wprowadza jako nieuniknioną konsekwencję pewne podziały wśród osób znajdujących się w analogicznej (podobnej) sytuacji faktycznej, ale w różnym czasie, a przez to pod rządami różnych przepisów. Stąd ocena przestrzegania zasady równości wymaga uwzględnienia założenia znacznego stopnia swobody ustawodawcy we wprowadzaniu nowych regulacji prawnych, lepiej odpowiadających zmienionym stosunkom społecznym (zob. wyroki TK z 29 maja 2001 r., sygn. K 5/01; 18 października 2006 r., sygn. akt P 27/05). Tym samym nawet przyjęcie za pytającym sądem, że data uprawomocnienia się wyroku skazującego nie może zostać uznana za cechę relewantną w rozumieniu art. 32 Konstytucji nie wyłącza dopuszczalności uznania swobody ustawodawcy w tym zakresie.

6. Należy wreszcie przypomnieć, że Trybunał Konstytucyjny nie jest powołany do kontrolowania celowości i trafności rozwiązań przyjmowanych przez ustawodawcę, a interwencja w przypadku przekroczenia swobody regulacyjnej i naruszenia wymagań o generalnym charakterze jest możliwa dopiero

w przypadkach drastycznych (zob. np. orzeczenie TK z 26 kwietnia 1995 r., sygn. akt K 11/94; wyroki TK z: 8 kwietnia 1998 r., sygn. akt K 10/97; 17 maja 2005 r., sygn. akt P 6/04; 6 maja 2008 r., sygn. akt K 18/05; 5 grudnia 2013 r., sygn. akt K 27/13).

7. Mając powyższe na uwadze Sejm wnosi jak w *petitum* niniejszego stanowiska.

MARSZAŁEK SEJMU

Marek Kuchciński